

Миралем АРСЛАНАГИК

МОЖНОСТИ ЗА КОРИСТЕЊЕ НА ТЕКСТОВИТЕ ОД ДЕЛАТА НА ЈОСИП БРОЗ ТИТО ВО НАСТАВАТА ПО ИСТОРИЈА ЗА ПОВОЕНИОТ РАЗВОЈ НА СФРЈ

Наставата по историја во нашето самоуправно социјалистичко училиште има прворазредна улога во остварувањето на основната цел и задачите на училиштето во воспитувањето и правилното насочување на младите генерации. Во нашето длабоко класно определено училиште наставата по историја, покрај правилното толкување на минатото, треба да придонесе и за разбирање на сегашноста и да им овозможи на учениците да го согледаат натамошниот развој на општеството. Својот најпотполн придонес во воспитувањето и образованието наставата по историја ќе го оствари со изучувањето на историскиот период од НОБ и социјалистичката револуција и повоениот развој на СФРЈ. Тој период на нашата најнова историја дава повеќекратни можности, а наставникот по историја го задолжува на младите да им ги открива историските вредности на нашата револуција и општеството во целина. Со обработката на темите од овој период на нашата историја се постигнува хармонично обединување на образованието на младите и нивното воспитување во духот на братството и единството, рамноправноста и социјалистичкото заедништво на нашите народи и народности, југословенскиот патриотизам, дружељубието, храброста, социјалистичкиот хуманизам и другите историски вредности.

За постигнување на уште подобри резултати и за исполнување на задачите што стојат пред наставата по историја, пред сè во основните и средните училишта, во изучувањето на овој период наставникот има широки можности и изобилство од изворни текстови што треба да ги расветлат историските процеси и да конструираат што попотполна слика за настаните.

Централно место во тие изворни текстови имаат делата на Јосип Броз Тито, првиот човек на нашата револуција, неуморен борец за просперитет на нашата земја и пламенен борец за мир и соработка меѓу народите.

За другарот Тито и неговото дело напишани се поголем број книги во нашата земја и во светот. Феноменот на Титовата мисла сè повеќе е во центарот на вниманието на: истражувачите, историчарите, филозофите, поетите, педагозите, економистите, и другите научници зашто тој содржи голем и непресушен извор од вдахновувања на револуционерното творештво.

Во оваа прилика треба да се нагласи нужноста и потребата дека во наставата по историја Титовата мисла и реч ќе бидат од непроценливо значење тогаш кога ќе се стават во функција на она место, појава настан каде што таа мисла и се развила. Треба да се подвлече и тоа дека само во функција на времето таа ќе стане израз и резултат на историската нужност.

Од уверливата реч и умешност на наставникот во користењето на Титовите мисли и најмногу ќе зависи како таа ќе влијае на расветлувањето на нашата историја. Треба да се има на ум дека Титовото дело е сигурен клуч за многубројни историски епизоди од нашата социјалистичка револуција.

Наставникот посебно внимание треба да обрне кога го предава градивото од тематската целина: „Втората светска војна и социјалистичката револуција во Југославија“ и „Светот и социјалистичка Југославија по Втората светска војна“, зашто овие содржини имаат повеќекратно воспитно и образовно значење. Токму во обработката на конкретните теми од овие целини Титовата реч може најуспешно да се укомпонира.

Со употребата на изворните текстови од претседателот Тито нашата социјалистичка револуција ќе може уште попласлично и поуверливо да им се прикаже на младите, кои не беа нејзини сведоци. Пред сè затоа што Титовото кажување е мошне сликовито. Нужно е да се истакне дека во воспитувањето на младите улогата на историјата е незаменлива. Таа до најпотполн израз доаѓа токму во проучувањето на современата историја која кај ученикот создава силен впечаток и уверување и влијае неговото трајно определување да биде на страната на прогресивните сили на општеството.

Воведувајќи ги учениците во суштината на најзначајните современи збиднувања, постојано треба да се поттикнуваат на самостојно следење на современите движења во нашата земја и во светот и да се оспособуваат одделни настани од современиот стопански, политички и културен живот да ги сфаќаат како манифестација на подлабоките движења и да ги согледуваат причините и последиците на современите општествени појави и процеси.

Внимателно одбраните текстови од Титовите дела може мошне успешно да се користат во сите наставни видови, а пред сè во редовната и дополнителната настава како и на ученичките семинари и во избраната настава. Во зависност од опременоста на училиштето со наставни средства, наставникот ќе може да

се определи за употреба на филмуван документарен материјал на магнетофонска лента со Титово излагање. Во секој случај со употреба на техниката во наставата, „живиот“ говор на другарот Тито би оставил подлабок впечаток кај учениците. Но, во недостиг на наставни средства, што не е редок случај во нашите училишта, наставникот, ќе се определи за читање на Титовиот изворен текст.

Не ќе може да се изложат сите можности за користење на текстовите од делата на Јосип Броз Тито. Поради тоа ќе се ограничине на неколку примери што ги содржат Титовите погледи за социјалистичката револуција и нивните специфичности, срповедувањето на аграрната реформа и национализацијата — како предуслов за изградба на социјализмот, ентузијазмот на народот во обновата и изградбата на нашата земја, отпорот и победата над сталинизмот, воведувањето и развивањето на самоуправувањето, активната мирољубива коегзистенција и движењето на неврзаноста. Изнесените примери треба да послужат како поттик на наставниците во секојдневната работа, при подготвувањето за настава, да вршат избор на овој исклучително историски материјал, што им го овозможува Титовиот изворен збор.

*
* *
*

При изучувањето на НОБ и револуцијата во Југославија и на нејзиниот социјалистички карактер, наставникот посебно треба да го нагласи: придонесот на НОБ за победата на антихитлеровската коалиција, потоа четиригодишните страдања и огромните човечки жртви што ги дадоа нашите народи во борбата против фашизмот, ослободителниот карактер на НОБ и нејзиното постепено прераснување во социјалистичка револуција со образложение на внатрешните општествено-политички и економски промени. Потоа, треба да се истакне и улогата на Народно-ослободителните одбори, кои од привремени се претвораат во постојани органи на народната власт и претставнички органи кои постепено прераснуваат во врховни законодавни органи и извршни тела. Ние знаеме дека за секоја од наведените тези другарот Тито даде сопствена оценка. Но, ако на секое место, по секоја појава, во заклучокот ја интерпретираме Титовата мисла, тогаш би минале во друга крајност со која ќе се изгуби ефектот на изворниот текст. Зборувајќи за специфичностите на нашата социјалистичка револуција и за нејзиниот придонес во практиката и теоријата на социјалистичкото движење, на наставникот му се укажува можност успешно да ги употреби изводите од излагањето на другарот Тито во Српската академија на науките од 11 ноември 1948 година.

Зборувајќи за нашата револуција тогаш другарот Тито, рече:

„Кога зборувам за општествената преобразба кај нас, тогаш под тоа подразбирам дека таа се вршеше по револуционерен пат и дека до неа не дојдовме лесно, без жртви и маки. Успешната ослободителна борба на нашите народи, и истовремено симнувањето на стариот и неспособен режим или подобро речено систем, е дело на упорната борба на најнапредната класа, на работничката класа на Југославија, на чело со Комунистичката партија на Југославија.

Тоа дело е започнато одамна пред војната. Над 20 години се бореше работничката класа на чело со Комунистичката партија на Југославија, за она што ние денеска го имаме. За тоа дадовме многу жртви. Подготовките за револуционерната преобразба во нашата земја се одбележани со крв и со страдање на најдобрите синови на Југославија. Таа долготрајна борба во која Комунистичката партија на Југославија се наоѓаше во илевалност, создаде услови да можеме осамени далеку од нашите сојузници, во Хитлеровската европска тврдина, да водиме ослободителна војна, војна на живот и смрт. Таа долготрајна двасетгодишна револуционерна работа создаде услови да можеме во процесот на ослободителната борба по пат на револуција да го урнеме или, подобро речено, да го уништиме стариот државен апарат и да ги поставиме темелите на новиот општествен систем.“

Потоа другарот Тито се задржува на страдањата со кои нашите народи го дадоа својот максимален придонес во борбата против фашизмот и продолжува:

„Непобитен е фактот дека ние уште во 1941 година имавме слободна територија и на неа народна власт. Непобитен е и фактот дека ние таа слободна територија постојано ја проширувавме и на неа ја зацврстувавме народната власт, иако имавме многубројни окупаторски и квислиншки групи во земјата. Сето тоа беше доказ за високата свест на нашите народи, доказ за виталноста и силата на нашата Револуција. Тоа ни овозможи во 1945 година да излеземе од војната со веќе поставени темели на нова народна Југославија, односно свршивме со прашањето на власта во нашата земја и можевме веднаш да се посветиме на изградбата на социјализмот.“

Продолжувајќи го цитатот сакаме да истакнеме дека при тоа другарот Тито даде извонредно објаснување за социјалистичката револуција:

„Револуција и револуционерна промена на општествениот систем може да се нарече само промената која донесува нов, повисок облик на општествено уредување и која ги укинува старите преживевани општествени формации, формите што го кочат развојот — економски, политички, културен итн. — на-

место да го движат напред кон сè повисок и посовремен облик. Само такви промени може да се наречат револуционерни, а сè друго се обични пучеви или дури и контрареволуција.“

Револуцијата може да се спореди со пролетта, зашто таа за еден народ значи негово повторно раѓање.

„Во револуцијата, продолжува другарот Тито, народите обично се наоѓаат себеси, ја запознаваат својата вредност, ги запознаваат своите творечки способности и сила. Во револуцијата народите се подмладуваат, се преобразуваат, се разбудуваат од дремливоста и тогаш во револуционерниот полет развиваат таква творечка енергија и за кратко време создаваат такви дела што не може да се замислат во старото надживеано општество. Според тоа револуцијата во развојот на општеството е моторната сила која го движи човечкото општество напред оној час кога стариот облик веќе е немоќен, кога ќе се покаже како кочица на прогресот. Според тоа, напредните сили на општеството, со револуција остваруваат повисок, праведен облик на општествено уредување.“

(Јосип Броз Тито: „Говори и написи“, Напријед, Загреб кн. IV, стр. 30 и 31).

Наведените текстови за да стимулираат поактивно вклучување на учениците во наставниот процес, наставникот со нив може да се послужи во почетокот на излагањето. На тој начин учениците полесно ќе се вклучат во разговорот при расчленувањето, анализата и во изведувањето заклучок.

Треба да се напомене дека овие текстови може успешно да се употребуваат на повеќе начини. На пример наставникот може, врз основа на претходно дадени текстови, да даде задача на група ученици врз основа на порано стекнатите знаења за нашата Револуција и со изучување литература да изврши анализа на специфичностите, карактерот и да даде битни одлики за нашата социјалистичка револуција. Овој начин на работа, кога учениците со помош на наставникот вршат расчленување на историските појави, настани или процеси и самостојно доаѓаат до историски вистини, помага полесно да се сфатат и поврзат сознанијата за фактите, а во истовреме кај ученикот се развива способноста за мисловно поврзување на историските факти во единствена целина.

При обработката на темата: „Зацврстување на придобивките од Револуцијата и афирмација на нова Југославија“, на учениците треба на пластичен начин и документирано да им се прикаже сликата за работниот хероизам во периодот на обновата и изградбата, во кој по оружената борба, со труд создаваше нов живот со максимални напори на сите наши народи. На овој час на учениците треба да им се разјасни социјалистич-

ката суштина на спроведувањето на аграрната реформа и национализацијата, што, по оружената револуција, ги спроведе новата народна власт. Оваа тема може да се збогати со употреба на дија-филмови, фотографии и елемент-филмови за животниот пат на Јосип Броз Тито и тоа со филмовите: „На чело на обновата на разурнатата земја“ и „Втемелувач на нова Југославија“. Со визуелно доживување на ученикот може, низ коментар од наставникот, да му се прочитаат одбрани текстови. Притоа со прожектирана слика на другарот Тито во Народната скупштина од 6 април 1947 година може да се прочита одломка од неговото образложение на Петгодишниот план, во кое, покрај оцртаната економска структура на старата Југославија, другарот Тито ја даде и перспективата за развој на нова Југославија (исто книга 3, стр. 48 и 49). Кога станува збор за обнова на опустошеното стопанство од војната и за ентузијазмот на народот под водството на КПЈ и другарот Тито, може со прожектиран соодветен материјал да се прочита, на пример, одломка од историскиот реферат што Јосип Броз Тито го поднесе на Петтиот конгрес на КПЈ на 21 јули 1948 година (исто кн. 3, стр. 447 и 448) во кој се зборува за огромната енергија и упорноста на нашите народи да ја обноват и изградат нашата земја.

За што потемелно објаснување на аграрната реформа и национализацијата и нејзината револуционерно-стратешка смисла, наставникот може да се определи за Титовите мисли што за овие акти на револуцијата ги искажа во споменатиот реферат) исто кн. 3, стр. 444, 445 и 448).

Зборувајќи за спроведувањето на национализацијата како предуслов за коренити промени во сопственичките односи и создавањето основа за изградба на социјализмот, другарот Тито констатира: „На тој начин кај нас не само средствата за производство дојдоа во рацете на државата, односно народот и станаа народна сопственост, туку и сите основни установи што служат за потребите на народот, а кои досега беа извор на богатство на поединци-капиталисти. Таквата темелна национализација и преминување на средствата за производство во општествени раце, ни овозможија да преминеме на планско производство, ни овозможија да го изготвиме Петгодишниот план за индустријализација и електрификација на нашата земја.“ (Исто кн. 3, стр. 445).

Во темата: „Југославија во одбрана на независноста и самоуправното општество во социјализмот“ треба да се објасни Сталиновата хегемонистичка политика и догматизмот во комунистичкото движење; Резолуцијата на Информбирото, нападот на Југославија, политичкиот, стопанскиот и воен притисок; единството на комунистите и на сите наши народи и народности во одбраната на независноста и придобивките на Револуцијата, нор-

мализацијата на односите меѓу социјалистичка Југославија и источноевропските социјалистички земји.

Служејќи се со историски факти, наставникот може мошне успешно да го обработи овој историски процес со помош и прикажување на четириминутниот филм: „Решителен отпор на сталинизмот“. Задржувајќи ги автентичните слики, наставникот, покрај својот коментар, може со изворен материјал јасно да ги обликува историските ситуации и поими што ќе придонесе за што потемелно сфаќање и потполно разбирање на суштината на отпорот на сталинизмот.

На учениците треба да им се нагласи дека во Титовите зборови секогаш е присутна патриотската вдахновеност и постојан стремеж: Југославија веќе никогаш да не биде објект на туѓи грабења. При објаснувањето на судирот со Сталин може успешно да се користи интервјуто што другарот Тито му го даде на дописникот на „Јунајтед прес“ од 7 јануари 1951 година кога рече: „Од оној момент кога го донесовме петгодишниот план го изменија ставот према нас.“ (исто кн. 5, стр. 362).

Кога станува збор за историскиот одговор на нашите народи и на КПЈ на Сталин и Информбирото, секако дека е неопходно на учениците да им се предочи улогата и значењето на V конгрес на КПЈ одржан во Белград од 21 до 28 јули 1948 година. Веќе спомнатиот историски извештај што другарот Тито го читаше цели 10 часа, е од голема вредност и повеќекратно употреблив документ за наставата по историја.

Поради својата изворност и сила по историските факти со кои другарот Тито ја одбрани нашата Револуција, а особено по еднодушното единство со кое делегатите на V конгрес на КПЈ ги одбија нападите на Сталин и на Информбирото што беа упатени на на нашата Партија и на независна Југославија, наставникот би требало да ги избере оние одломки од рефератот кои најдобро ќе го илустрираат тоа единство.

Мошне пластично другарот Тито го наслика срчениот и непоколеблив отпор на нашите народи спрема оваа хегемонија во својот говор на градителите на тунелот Лескова Вода на 16 септември 1951 година (исто кн. 6, стр. 150 и 151).

Кога станува збор за суштината на судирот со Сталин и со Информбирото, која произлегува од различни интерпретации на Марксизмот, неговата творечка примена и од методите на раководење може мошне корисно да се употреби излагањето на другарот Тито во Народната скупштина на 26 јули 1950 година во кое е даден творечки пристап на нашиот социјализам. (Книга 5, стр. 222 и 223).

Битието на југословенската варијанта на социјализам, која беше основа на разијдувањата со Сталин, Тито ја окарактеризира во својот говор одржан во Сплит на 5 март 1950 година (исто кн 5, стр. 43) како и во говорот на II Конгрес на Сојузот

на борците од НОБ на Југославија на 11 март 1951 година (исто кн. 6, стр. 14).

Сакам да нагласам дека при обработката на оваа тема на наставникот по историја му се укажуваат широки можности во изборот на текстови, средства и методи на работа. Учениците може да се наведуваат по прочитаниот текст, на пример од говорот на другарот Тито во Сплит во кој станува збор за бирократијата како најголема опасност за социјалистичка земја, да развијат дискусија и прават споредби, да изнесуваат свои заклучоци при што треба да уочат дека битието на социјализмот е социјалистичкиот човек и хуманоста во меѓучовечките односи.

Учениците од VIII класови треба самите да даваат објаснувања за Титовиот текст. На нив може да им се доверува, со упатства на наставникот, и самите да пронаоѓаат нови текстови и содржини, а во историските секции да се занимаваат со собирање на документација врзана за оваа тема. Богатството на различен материјал од овој период секако дека ќе биде покорисно употребено ако, благодарейќи на грижливоста на учениците, ќе му се најде на располагање на наставникот во документацијата на историската секција. Оваа тема е доста привлечна за учениците во средните училишта на кои може да им се доверува изготвување на реферати со претходни упатства за литературата и материјалот за оваа тема. Се разбира дека само ангажиран наставник ќе може да даде голем придонес во унапредувањето на наставата, а училиштето треба да изнајде средства и да ја набави потребната литература, фото и звучна документација и современи наставни помагала.

Кога станува збор за воведување на самоуправувањето треба да се нагласи дека Југославија во својот општествен развој по V конгрес на КПЈ беше сè повеќе ориентирана кон развој на што поширока социјалистичка демократија. И порано другарот Тито предупредуваше дека социјализмот не е само индустријализација, електрификација и развој на производството, туку дека е тоа и остварување на интересите и правата на работните луѓе и развивањето на демократските социјалистички односи.

Кога се зборува за воведување на самоуправувањето и за развојот на самоуправните односи во нашата земја најчесто се цитира говорот на другарот Тито одржан во Народната скупштина на 26 јули 1950 година во кој го образложи донесувањето на Законот за самоуправување од непосредните производители. (Кн. V стр. 220). Притоа, може да се користи и делот од излагањето на другарот Тито во кој ги нагласува особините што ги красат работните луѓе, нивниот самопрегор и високата социјалистичка свест (221). При објаснувањето на поимот на децентрализацијата на власта на овој час, може да послужи изводот

од разговорот на другарот Тито со новинарите на 28 април 1950 година (Кн. V, стр. 166).

Со желба да ја нагласат улогата на јакнењето на свеста во развојот на социјалистичката демократија, наставниците може да се послужат со делот на Титовиот говор што го одржа во Народната скупштина при првиот избор за претседател на Републиката на 14 јануари 1953 година (Кн. . . . , стр. 13).

При обработката на оваа тема, особено во средните училишта, кога се објаснува разликата меѓу буржоаската држава и државата во социјализмот, може да се земе Титовата мисла, која е резултат на југословенската практика Кн. V, стр. 234). Исто така, поучни се и Титовите погледи за односите меѓу функцијата на државата и демократското самоуправување што ги изнесе во рефератот на VI конгрес на СКЈ на 3 ноември 1952 година (Кн. 7, стр. 246).

На неисцрпниот избор на овие изворни текстови за оваа тема да им се приклучи и разговорот што претседателот Тито го водеше на 25 мај 1957 година со домашните новинари кога ги изнесе сеќавањата за првите чекори од воведувањето на работничкото самоуправување во Југославија, во кое, според зборовите на Тито: „Луѓето управуваат самите со себе!“ (Кн. 11, стр. 339, 340). Тука може успешно да се вгради елемент од филмот „Творец на самоуправувањето“ како и дијафилмови на тема самоуправување.

Темата за самоуправувањето и нашата самоуправна практика даваат разновидни можности за максимално активирање и учество на учениците во наставниот процес, а особено надвор од него во сите облици на работа со учениците. Притоа е неспорно дека активната улога на наставникот го поттикнува активното учество на учениците со што и функцијата на наставата се издига на повисоко ниво.

Кога се зборува за надворешната политика на Југославија и принципите на активната мирољубива коегзистенција, тогаш треба да се потсетиме дека за тој принцип, како корен на човековите потреби, претседателот Тито зборуваше во Индискиот парламент во Њу Делхи на 21 декември 1954 година (Кн. 10, стр. 230). При обработката на активната мирољубива коегзистенција наставникот може да обработи извод од извонредниот говор на претседателот Тито одржан на заседанието на Генералното собрание на Обединетите нации на 22 септември 1960 година (Кн. 16, стр. 32).

Кога се зборува за развојот на движењето на неврзаните и тогаш на наставникот му се нудат голем број Титови излагања одржани на разни меридијани и паралели. Тука се определув за Титовиот говор одржан во Белград на 25 јули 1978 година при отворањето на Конференцијата на министрите за надво-

решни работи на неврзаните земји, зашто овој говор, како и многу други порано, делуваат мошне импресивно:

„Без политиката на неврзување, светот денеска сигурно ќе изгледаше поинаку. Не само во многу нешта што ќе беше по-сиромашен, туку студената војна, која во тоа време достигна опасни размери, можеше да доведе до нови катастрофи.

Ни една друга политичка сила во повоениот период не се залагаше и бореше со толкава доследност и упорност за подобри и поправедни меѓународни односи, како што тоа то правеше движењето на неврзаните. Токму неврзаните земји, со својата концепција за светот и со заедничка политичка акција, ги обелоденија вистинските проблеми пред кои се најде човештвото и укажаа на потребите и можностите за нивно решавање.

Движењето на неврзаните проникна во процесот на националното ослободување на многу народи од колонијализмот и создавањето на голем број нови независни земји, поголем број мали и недоволно економски развиени. Ова движење стана ефикасно оружје за нивната еманципација, за зачувување на независноста и активното вклучување во меѓународниот живот како рамноправни членови на меѓународната заедница. Произлегувајќи, значи, од антиколонијална револуција, тој, во истовреме беше и движечка сила за нејзиниот натамошен успешен тек.“

И на крајот треба да се подвлече дека употребата на изворната реч на другарот Тито во наставата по историја, уште повеќе ќе придонесе за правилно разбирање на историските текови и ќе има сестрано влијание кај учениците за побрзо прифаќање на марксистички поглед на светот. Тоа ќе влијае врз сестраниот развој на ученикот, на неговото збогатување со придобивките на Револуцијата и со нејзините историски вредности и ќе придонесува младата генерација да се развива во слободна, хумана и творечки насочена социјалистичка личност.

Превела од српскохрватски
на македонски — Маца Серафимова